

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
НАЦИОНАЛНО ЕСЕННО СЪСТЕЗАНИЕ ПО ФИЗИКА

8-10 ноември 2019 г., гр. Велико Търново

ТЕМА 11-12 клас

Задача 1. Генериране и пренос на електрична енергия

Водноелектрическата централа (ВЕЦ) представлява наклонена тръба, в основата на която се намира турбина. По тръбата тече вода, която върти турбината и така произвежда електрична енергия. Намерете:

а) обемния дебит на водата, $Q = \frac{\Delta V}{\Delta t}$, където ΔV е преминалият през напречното сечение обем течност за време Δt . Приемете, че в тръбата се влива река, чието корито има сечение S , а скоростта на реката е v ;

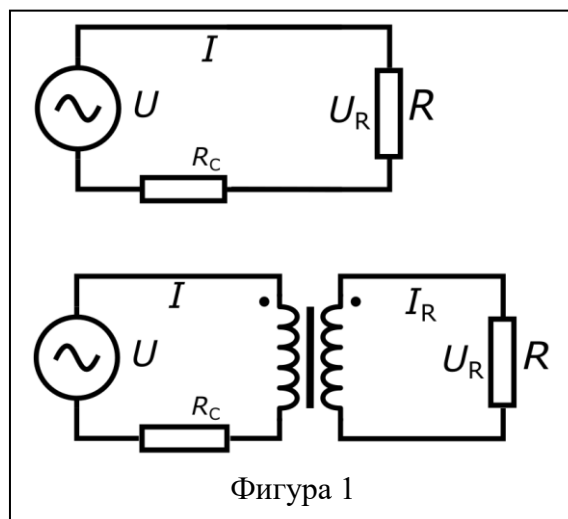
б) генерираната от ВЕЦ полезна електрична мощност P . Коефициентът на полезно действие на турбината е η , денивелацията на горния край на тръбата, мерена спрямо долния, е H , плътността на водата е ρ , земното ускорение е g . Приемете, че водата отдава изцяло механичната си енергия на турбината.

На фигура 1 (горе) е показан модел на електропреносна система, в която има източник на променливо напрежение с ефективна стойност U , проводници, които може да бъдат представени като съпротивление с големина R_C , и консуматор със съпротивление R . Намерете:

в) мощността P_R , която се отделя в консуматора, изразена чрез мощността P на източника и съпротивленията R и R_C .

На фигура 1 (долу) е показан опростен модел на съвременна електропреносна мрежа, която съдържа един трансформатор. Левият кръг, свързан към първичната намотка, е предвиден да пренася електроенергията на големи разстояния – от електроцентралата до града или квартала, в който електроенергията се консумира. За да се намали загубата на енергия под формата на топлина, отделена в проводниците, в този кръг електроенергията се пренася под много високо напрежение. Ролята на трансформатора е да понижи напрежението до безопасни стойности (напр. 220 V), които са много пъти по-ниски от напреженията в преносния кръг, и са подходящи за консумация в битови условия (десен кръг). Намерете:

г) мощността P_R , която черпи консуматорът, изразена чрез мощността P на източника, съпротивленията R и R_C , и коефициента $\alpha = U_1/U_2$ на трансформация, където U_1 и U_2 са съответно ефективните стойности на напрежението в първичния и вторичния кръг на трансформатора. Обърнете внимание, че за понижаващ трансформатор $\alpha > 1$, т.е. напрежението при консуматора е по-ниско от преносното.

Задача 2. Космически спътник

Спътник обикаля по *ниска* екваториална орбита около Земята. Наблюдател е застанал на Екватора и наблюдава Луната, която се намира точно над главата му. Той забелязва, че спътникът пресича диска на Луната, който е с ъглов диаметър ϕ , за време t . Радиусът на Земята е R . В подточки а, б, в и г пренебрегнете околоосното въртене на Земята. Намерете:

а) видимата ъглова скорост на спътника ω_V ;

б) ъгловата скорост на спътника спрямо центъра на Земята ω_0 . Приемете, че спътникът обикаля на височина H .

Наблюдателят забелязва, че спътникът пресича целия небосклон за време T_V . Изведете приблизителни формули за:

в) височината H на спътника, измерена спрямо земната повърхност;

г) орбиталната скорост V_0 на спътника и периода T_0 на обикаляне на спътника около Земята.

В следващата подточка отчетете околоосното въртене на Земята, чиято ъглова скорост е ω_E . Посоката на орбиталното въртене на спътника съвпада с посоката на околоосното въртене на Земята.

д) Намерете истинския период на въртене на спътника T_R .

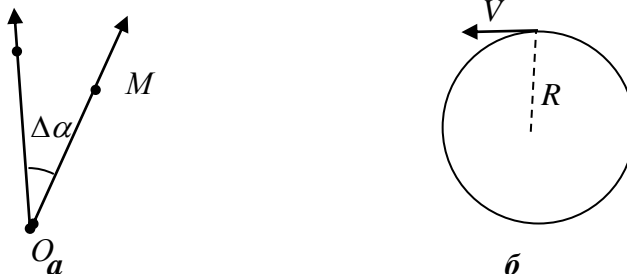
Упътване:

1) Ъгловата скорост ω на движещо се тяло M спрямо дадена точка O се определя като:

$$\omega = \frac{\Delta\alpha}{\Delta t},$$

където $\Delta\alpha$ е ъгълът, на който се завърта лъчът, свързващ точката с тялото за интервал от време време Δt (фиг. 2, а). Прието е ъгълът да се измерва в радиани (rad), а ъгловата скорост – в радиани за секунда (rad/s). Видима ъглова скорост е ъгловата скорост на тяло спрямо око на наблюдателя. За тяло, което обикаля по окръжност с радиус R , връзката между ъгловата скорост (измервана в радиани за секунда) и скоростта му е $V = \omega R$ (фиг. 2 б).

2) Ниска орбита означава, че $H/R \ll 1$. В този случай ъгълът ϕ , на който се завърта спътникът спрямо центъра на Земята, е много малък. Използвайте приближенията $\cos x \approx 1 - \frac{x^2}{2}$ и $\frac{1}{1+x} \approx 1 - x$, където x е малък ъгъл, изразен в радиани ($x \ll 1$).

Фиг. 2

Задача 3. Механика

Част 1

Топка А е хвърлена вертикално надолу със скорост V_A , а топка В – вертикално нагоре със скорост V_B . Топките са хвърлени едновременно. В момента на хвърлянето топките се намират съответно на височини H_A и H_B над земята, като $H_A > H_B$. Намерете:

- а) след колко време t_0 ще се сблъскат топките, измервано от момента на хвърляне;
- б) каква е скоростта на всяка топка при сблъсъка, V'_A и V'_B ;
- в) на каква височина H над земята ще се сблъскат топките. Изисква се единствено числена стойност за $H_A = 100$ m, $H_B = 1$ m, $V_A = 16$ m/s, $V_B = 17$ m/s и $g = 10$ m/s².

Част 2

Ракета А е изстреляна с ускорение a_A , а след време T е изстреляна и ракета В с ускорение a_B , като $a_A < a_B$. Ракетите се движат вертикално нагоре. Намерете колко време след изстрелването на ракета А ракета В настига ракета А.

Част 3

Пръчка е подпряна едновременно на хоризонтална и наклонена повърхности, които сключват ъгъл α помежду си (фигура 2). Пръчката е под наклон θ и може да се движи свободно. С каква скорост се движи горният десен край на пръчката V' , ако долният ляв се движи със скорост V ?

